

Sygn. akt IV CSK 325/20

POSTANOWIENIE

Dnia 27 listopada 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Szanciło

w sprawie z wniosku S. K.
przy uczestnictwie J. A., T. G. i M. G.
o rozgraniczenie,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 27 listopada 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w R.
z dnia 24 października 2019 r., sygn. akt IV Ca (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną wnioskodawcy S. K. od postanowienia Sądu Okręgowego w R. z dnia 24 października 2019 r. Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W judykaturze wielokrotnie wypowiedziano się na temat charakteru skargi kasacyjnej (zob. np. postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2018 r., II CSK 71/18). Wskazano m.in., że skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia, nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej.

Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. przedsądu, ustanowiona w art. 398⁹ k.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony - co należy podkreślić - wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c., nie zaś merytorycznej oceny skargi kasacyjnej. W razie spełnienia co najmniej jednej z tych przesłanek, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłance uregulowanej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Przesłanka ta nie została jednak spełniona.

Oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, iż określony przepis prawa, pomimo że budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć (zob. postanowienia SN: z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08; z dnia 26 czerwca 2015 r., III CSK 77/15; z dnia 20 maja 2016 r., V CSK 692/15). Nie istnieje potrzeba wykładni wskazanego przepisu, gdy przedstawione kwestie prawne były wielokrotnie rozważane w judykaturze.

W ocenie skarżącego w sprawie istnieje potrzeba wykładni art. 153 k.c. w zakresie: (a) znaczenia dokumentów będących podstawą ustalenia stanu prawnego jako kryterium dokonania rozgraniczenia (art. 153 k.c.), gdy podstawą nabycia nieruchomości sąsiadujących są deklaratoryjne akty własności ziemi wydane na podstawie ustawy z dnia 26 października 1971 r., o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz.U. nr 27, poz. 250 ze zm.; dalej: ustawa uwłaszczeniowa), przewidującej nabycie własności *ex lege*; (b) dopuszczalności kształtowania sądowego rozstrzygnięcia rozgraniczeniowego w oparciu o kryterium prawne przyjmując kształt granicy wedle stanu posiadania; (c) wykładni pojęcia „granica”.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że rozstrzygnięcie wątpliwości interpretacyjnych nie może się sprowadzać do odpowiedzi na zarzuty autora skargi skierowane pod adresem zaskarżonego orzeczenia ani do odpowiedzi na wątpliwości skarżącego, które można wyjaśnić za pomocą obowiązujących reguł wykładni bądź w drodze prostego zastosowania przepisów (zob. postanowienie SN z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP-wkł. 2003, nr 13, poz. 5).

Wymaga przypomnienia, że wpływ wydania aktu własności ziemi na podstawie ustawy uwłaszczeniowej na ustalenie granic był wielokrotnie przedmiotem badania Sądu Najwyższego, w tym również w kontekście podnoszonym przez skarżącego (zob. m.in. uchwały SN: z dnia 4 kwietnia 1975 r., III CZP 92/74, OSNCP 1976, nr 3, poz. 34; z dnia 24 czerwca 1988 r., III CZP 46/88, OSNCP 1989, nr 10, poz. 157; z dnia 11 maja 1995 r., III CZP 45/95, OSNC 1995, nr 10, poz. 137; postanowienia SN: z dnia 3 września 1981 r., III CRN 171/81, OSNC 1982, nr 4, poz. 51; z dnia 7 stycznia 1998 r., III CKN 308/97; z dnia 21 maja 1998 r., III CKN 475/97, Wokanda 1998, nr 8, s. 7; z dnia 18 listopada 1998 r., II CKN 43/98; z dnia 31 stycznia 2001 r., III CKN 1037/98; z dnia 2 czerwca 2011 r., I CSK 521/10; z dnia 6 czerwca 2012 r., IV CZ 11/12; z dnia 2 grudnia 2015 r., IV CSK 109/15; z dnia 23 marca 2016 r., III CSK 126/15; z dnia 8 września 2016 r., II CSK 836/15). Nie zachodzi zatem potrzeba kolejnej wypowiedzi Sądu Najwyższego w tym przedmiocie.

Nie budzi wątpliwości, że nabycie własności nieruchomości w trybie art. 1 ust. 1 ustawy uwłaszczeniowej następowało *ipso iure*, zatem administracyjna decyzja uwłaszczeniowa miała charakter deklaratoryjny. Organ administracyjny nie dokonywał ustalenia przebiegu granic uwłaszczonej nieruchomości rolnej, dlatego właściwe w tej mierze było - w razie sporu - postępowanie rozgraniczeniowe. Decydujące znaczenie miał wówczas stan posiadania przedmiotu rozgraniczenia w dniu 4 listopada 1971 r., tj. w dniu wejścia w życie ustawy uwłaszczeniowej (zob. postanowienia SN: z dnia 21 maja 1998 r., III CKN 475/97; z dnia 26 maja 1999 r., III CKN 158/98; z dnia 14 grudnia 1999 r., II CKN 633/98; z dnia 19 sierpnia 2009 r., III CZP 51/09, Biul. SN 2009, nr 8). Z mocy art. 63 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. nr 107, poz. 464 ze zm.) niepodważalne stały się administracyjne decyzje uwłaszczeniowe (akty własności ziemi), ale nadal dominuje pogląd, że powyższy przepis nie stoi na przeszkodzie ustalaniu przebiegu granicy według stanu odmiennego od wynikającego z aktów własności ziemi, a mianowicie według stanu posiadania z dnia 4 listopada 1971 r. (zob. np. postanowienia SN: z dnia 31 stycznia 2001 r., III CKN 1037/98; z dnia 14 lipca 2010 r., V CSK 8/10; uchwałę SN z dnia 11 maja 1995 r., III CZP 45/95, OSNC 1995, nr 10, poz. 137).

Nie sposób również zgodzić się ze skarżącym, aby istniała potrzeba wykładni art. 153 k.c. w zakresie interpretacji pojęcia „granica”. Sąd Najwyższy zajmował się wykładnią pojęcia „granica” i „granica prawna” oraz zakresem rozstrzygania w postępowaniu administracyjnym i cywilnym przykładowo w postanowieniu z dnia 20 listopada 2014 r. (V CSK 71/14). Wyjaśniono, że granica określa przestrzenny zasięg nieruchomości i stanowi zmaterializowaną linię w terenie. Jako element oznaczenia nieruchomości nie tworzy samodzielnie stanu prawnego, lecz określa jego zasięg. Granica w ujęciu geodezyjnym jest ustalana przez uprawnionego geodetę zgodnie z procedurami określonymi w rozdziale 6 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. - Prawo geodezyjne i kartograficzne (aktualnie: t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 276 ze zm.; dalej: PrGeol), mającymi na celu określenie położenia punktów i linii granicznych, określenie tych punktów znakami granicznymi na gruncie oraz sporządzenie odpowiednich dokumentów (art. 29).

Tak wytyczona granica powinna być granicą prawną, odzwierciedlającą w przestrzeni obszar nieruchomości i wyodrębniającą tę nieruchomość jako przedmiot odrębnej własności. Granica prawna ma charakter stały, dopóki prawo własności się nie zmieni. Z jednej strony jest to więc pojęcie z zakresu prawa cywilnego, które określa jak daleko sięga prawo własności, a z drugiej z zakresu prawa geodezyjnego, bo przestrzenny zakres własności należy utrwalić na gruncie. Ustalenie granic następuje w postępowaniu rozgraniczeniowym, którego pierwszym etapem jest postępowanie administracyjne uregulowane w rozdziale 6 PeGeol, a także w rozporządzeniu Ministrów Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 14 kwietnia 1999 r. w sprawie rozgraniczania nieruchomości (Dz.U. nr 45, poz. 453; dalej: rozporządzenie). W wypadku, gdy nie dojdzie do zawarcia ugody albo nie ma podstaw do wydania decyzji administracyjnej, o której mowa w art. 34, drugim etapem jest postępowanie sądowe (art. 153 k.c.).

W judykaturze Sądu Najwyższego ugruntowane jest stanowisko, że ustalenie przebiegu granicy następuje według kryteriów określonych w art. 153 k.c., mających zastosowanie w takiej kolejności, w jakiej zostały wymienione, a zatem każde ma pierwszeństwo przed następnym, przy czym bezwzględne pierwszeństwo ma ustalenie według stanu prawnego. Zasada wzajemnego wyłączania się kryteriów przewidzianych w art. 153 k.c. wyklucza korygowanie przebiegu granic ustalanych według stanu prawnego poprzez włączenie kryterium ostatniego spokojnego stanu posiadania, czy kryterium wszelkich okoliczności, zarówno co do całej granicy, jak i jej fragmentów. Oznacza to niedopuszczalność ustalenia przebiegu granicy według ostatniego spokojnego stanu posiadania albo z uwzględnieniem wszystkich okoliczności, gdy możliwe jest przyjęcie kryterium stanu prawnego. Jeżeli zatem istnieje możliwość ustalenia przebiegu granicy według stanu prawnego, to należy zastosować to kryterium bez koncesji na rzecz dalszych kryteriów. Dopuszczalne jest ustalenie przebiegu granicy w oparciu o stan prawny w takim zakresie, w jakim stwierdzenie stanu prawnego jest możliwe, natomiast w pozostałym zakresie, w odniesieniu do tej części granicy, gdzie tego stanu prawnego w toku postępowania nie zdołano określić, granica powinna być wyznaczona według kolejnego kryterium, czyli ustalonego ostatniego

spokojnego stanu posiadania (zob. postanowienia SN: z dnia 2 grudnia 1998 r., I CSK 930/97; z dnia 27 kwietnia 2018 r., IV CSK 210/17).

Zakres rozstrzygnięcia jest szerszy w postępowaniu sądowym, bo sąd ustala stan prawny nieruchomości i zakres prawa własności, uwzględniając również jego zmiany, takie jak nabycie prawa własności w wyniku zasiedzenia. Szerszy jest także zakres postępowania dowodowego, gdyż ocenie w ramach art. 233 § 1 k.p.c. podlegają wszystkie dowody przewidziane w kodeksie postępowania cywilnego, w tym także dowody wymienione w art. 31 PrGeol i w rozporządzeniu oraz zgłoszone przez strony.

W uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia Sąd II instancji przedstawił prawidłową i powszechnie aprobowaną w orzecznictwie i doktrynie wykładnię art. 153 k.c. oraz wyjaśnił, na czym polegało zastosowanie tej normy w rozpoznawanej sprawie. W okolicznościach niniejszej sprawy określono granice według stanu prawnego, tj. stanu posiadania przedmiotu rozgraniczenia, jaki istniał w dacie wejścia w życie ustawy uwłaszczeniowej, tj. w dniu 4 listopada 1971 r. W kontekście tego wydaje się, że skarżący nie do końca uświadamia sobie, iż stanem prawnym, w oparciu o który - zgodnie z art. 153 k.c. - należy dokonywać rozgraniczenia, jest w takim przypadku stan posiadania przedmiotu rozgraniczenia w dniu 4 listopada 1971 r., będący podstawą wydania aktów własności ziemi. Błędnie natomiast skarżący uznaje, że Sądy meriti ustaliły przebieg granicy według kryterium stanu prawnego, „przyjmując kształt granicy wedle stanu posiadania” (k. 309). Takie twierdzenie świadczy o nierozumieniu przez skarżącego kolejności kryteriów określonych w art. 153 k.c. w kontekście skutków obowiązywania ustawy uwłaszczeniowej.

Reasumując, w nawiązaniu do wniosku o przyjęcie skargi należy zatem przypomnieć, że zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem Sądu Najwyższego, stan prawny w rozumieniu art. 153 k.c. to stan wynikający w szczególności z tytułów własności, z orzeczeń sądów i decyzji administracyjnych, a także z map ewidencyjnych (katastralnych), przedstawiających konfigurację nieruchomości gruntowych, a niejednokrotnie pozwalających na ustalenie ich powierzchni (obszaru), mającej niekiedy - choć nie zawsze - istotne znaczenie przy ustalaniu

przebiegu granic (zob. postanowienie SN z dnia 26 lipca 2017 r., III CSK 279/16, OSNC 2018, nr 4, poz. 44 i powołane tam orzecznictwo). W tym kontekście istotne znaczenie mogą mieć dokumenty w postaci: map, wyrysów map, operatów geodezyjnych, wyników pomiarów geodezyjnych będących podstawą ewidencji gruntów i wpisów w księgach wieczystych (zob. wyrok SN z dnia 8 września 2016 r., II CSK 836/15).

W orzecznictwie wyjaśniono także, że sąd ustala stan prawny granic, biorąc pod uwagę wszelkie środki dowodowe, a zatem nie tylko dokumenty geodezyjne, czy inne dokumenty urzędowe i prywatne oraz oględziny i opinie biegłych, ale także osobowe źródła dowodowe, w tym zeznania świadków i stron. W art. 153 k.c. zapewniono sądowi swobodę w zakresie wyboru środków dowodowych, na podstawie których następuje odtworzenie przebiegu granic, zaś wiarygodność i moc tych dowodów podlega swobodnej ocenie, stosownie do art. 233 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. (zob. postanowienia SN: z dnia 8 lutego 2000 r., I CRN 126/94; z dnia 28 marca 2000 r., II CKN 912/98; z dnia 21 lutego 2002 r., IV CKN 796/00; z dnia 17 lipca 2009 r., IV CSK 69/09; z dnia 27 kwietnia 2018 r., IV CSK 210/17).

Przesłanka przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazana przez skarżącego zatem nie wystąpiła, albowiem wykładnia art. 153 k.c. jest powszechnie przyjęta w orzecznictwie (zob. postanowienie SN: z dnia 2 października 2001 r., I PKN 129/01, OSNP 2003, nr 18, poz. 436) i została uwzględniona przy rozpoznawaniu niniejszej sprawy.

W realiach niniejszej sprawy, Sąd Najwyższy nie dostrzega potrzeby kolejnej wypowiedzi na zagadnienia wskazane we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania. Wskazany przez skarżącego przepis został już jednak wielokrotnie wyłożony w zakresie wskazanym w skardze i ten kierunek wykładni należy uznać za utrwalony. Wnioskodawca zaś nie przedstawił okoliczności ani argumentów prawnych uzasadniających zmianę ukształtowanego stanowiska.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie znajdując też okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu.

jw